

TÜRKİYE'DE KAMU HASTANELERİNİN DÖNÜŞÜMÜ

Yavuz ÜÇKUYU*

Öz: Dünya'da neoliberal bakış açısı yol açtığı sonuçlar, sorunlar dolayısıyla giderek eleştiri konusu haline gelmiştir. Ancak neoliberal eleştirilerin devletin yeniden kamusal alana dönüşüne yol açma durumu bir iyi niyetli okuma dışında gerçekleşiyor görünmemektedir. Türkiye'de kamu hastanelerinin dönüşümü dosyası ile neoliberal uygulamalar sonucunda kamusal sağlık hizmetlerinin durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Neoliberalizm, kamusal sağlık hizmetleri, kamu hastaneleri, sağlık reformları, Sağlıkta Dönüşüm Programı

The Transformation of Public Hospitals in the World and in Türkiye

Abstract: The consequences and problems generated by the neoliberal perspective worldwide have increasingly become the subject of criticism. However, beyond a well-intentioned rearing, neoliberal critiques do not appear to have led to a renewed return of the state to the public sphere. Through the case of the trans-formation of public hospitals in Turkey, this study seeks to demonstrate the condition of public healthcare services as shaped by neoliberal practices.

Key words: Neoliberalism, public healthcare services, public hospitals, health reforms, Health Transformation Program

Kapitalizmin 1970'li yıllarda içine girdiği birikim krizine bir çözüm olarak ortaya çıkan neoliberalizm; aynı zamanda 1945-1980 arasında en gelişmiş biçimiyle Batı'da görülen ve çevre ülkeleri de etkileyen sosyal devlet uygulamalarının geriye çekilmesi anlamına geliyordu. Neoliberalizmle birlikte, sermaye birikimine yol açmak üzere devletin ekonomideki düzenleyici rolü azaltıldı, geçmişte ağırlıklı olarak kamusal nitelik taşıyan sağlık, eğitim, sosyal güvenlik gibi alanlar önce özelleştirildi, sonra finansallaştırıldı.

Neoliberalizmin, kapitalizmin birikim krizine çözüm olarak ortaya çıkmış olmasına bakarak bir ekonomi politikasına indirgenmesi son derece yanıltıcıdır. Neoliberalizm aynı zamanda bir siyasal yönetim biçimi, toplumsal rızanın üretimiyle ilgili bir hakim ideoloji, bir yönetim modeli, bir emek rejimi, bir kültür savaşı olarak toplumsal/sınıfsal bütün ilişkileri dönüştüren yönleriyle bütünlüklü değerlendirme olarak ele alınmalıdır.

Türkiye, başından beri Dünya'daki neoliberal politikaların önde gelen uygulayıcısı ve laboratuvarı durumunda olmuştur. Türkiye'de neoliberal politikaların önemli sıçrama uğrakları olarak 24 Ocak 1980 Kararları, 12 Eylül 1980

Askeri Darbesi, Özal Hükümetleri ile 2002 seçimleri ile başlayan uzun süreli AKP iktidarını vurgulamalıyız. Bu sıçrama uğrakları içinde AKP iktidarı döneminin özelliği, geçmiş uğraklarda karşılaşılan emek eksenli toplumsal direncin etkisizliğidir. Sanki önceki uğraklar, AKP dönemi için bir tür yol temizliği işlevini üstlenmişlerdir.

Neoliberalizmle birlikte devletin düzenleyici rolünün azaltılmasının, kamusal nitelik taşıyan alanların özelleştirilmesi ve finansallaştırılmasının biçimlediği en önemli alanlardan birisi sağlıktır. Dünya'da Sağlık Reformları, Türkiye'de AKP iktidarları ile birlikte Sağlıkta Dönüşüm olarak tanımlanan sürecin temel özelliği Dünya'daki sürecin neredeyse kopyası niteliğinde oluşudur. Türkiye'de 2010'lu yıllara kadar aile hekimliği, genel sağlık sigortası, hastanelerin özelleştirilmesi, olamıyorsa işletmeleştirilmeleri süreci, Kasım 2011 tarihinde yayımlanan 663 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile hastaneleri piyasaya uyumlu olarak yeniden şekillendirerek ve Sağlık Bakanlığı'nın yapısını organizasyon ve görevleri bakımından hizmet üretiminden planlayıcı, denetleyici konuma çekerek sağlık alanında neoliberal düzenlemelere son biçimini vermiştir.

*Dr., Toplum ve Hekim Dergisi Hakem Kurulu Üyesi (ORCID No: 0000-0003-0908-2877)

2020'li yıllarla birlikte Covid-19 salgını sırasında ve sonrasında artan toplumsal beklentilerin de tetiklediği biçimde sosyal devletin geri geleceğine ilişkin iyimser görüşler pratik süreçlerle desteklenmiyor.

Dünya'da korumacılığın artması ve sanayi politikalarına yönelik ilginin canlanması ile birlikte neoliberalizmin önemli unsuru sayılan serbest ticaretin gerilemesinin neoliberal dünya düzeninin sonunu işaret ettiği görüşleri tartışılıyor. Ancak yerine neyin geleceğine ilişkin netlikler ortada görünmüyor. Aksine Dünya'da güvenlikçi ve otoriter, sağ popüler siyasetler ağırlık kazanıyor. Neoliberalizm artan bütçe açıkları ve enflasyon karşısında kamusal hizmetlerden daha da çekilmenin gerektiğini vaaz edebiliyor.

Neoliberal düzenin neye evrileceği büyük ölçüde sınıf mücadeleleri ve politik tercihlerle şekillenecek gibi görünüyor.

Toplum ve Hekim dergisi kamu hizmetlerinin dönüşümü ve onun sağlık alanındaki önemli bir bileşeni olarak kamu hastanelerindeki dönüşümü dikkatle izlemiş, dönüşümün Dünya'daki süreçle ortaklıkları ve farklılıklarını ortaya koymaya çalışmıştır. Kamu hastanelerindeki dönüşümü yeniden bir dosya konusu haline getirirken, hem dönüşümün, değişen neoliberal politikalarla yeniden ilişkisini ortaya koyarak, hem de dönüşümün pratik görünümünü sergileyerek sınıf mücadeleleri ve emek eksenli politik tercihler için bilgi üretmenin güncel dönemsel önemi olduğu saptamasından hareket etmeye çalışmıştır.

Dosyanın birinci yazısı Yavuz Yaşar'ın "Kamusal Sağlık Sistemlerinin Dönüşümü: 1980'den Günümüze Küresel Bir Bakış" başlıklı yazısı taşıyor. Yavuz Yaşar yazısında Dünya'da sağlık sistemlerinin neoliberal dönemdeki dönüşümünü, Dünya üzerinde konuyla ilgili geniş bir yazını odağına alarak göstermeye çalışıyor. Yazar dönüşüm sürecinin Merkez ve Çevre ülkelerde benzerlikleri ve farklılıklarını ele alıyor.

Yavuz Yaşar, neoliberal düşünce sistem ve politikalarının küresel ölçekte yaygınlaşmış ve kurumsallaşmış olmasına eklenen, Dünya'da yaşanan çoklu kriz ortamının geleceğe ilişkin iyimser beklentileri zorlaştırdığını belirtiyor. Sağlığın da içinde olduğu "Evrensel Temel Hizmetler" (Gıda, konut, eğitim, sosyal katılım, sağlık, güvenlik, yeterli gelir vb herkese sağlanması) yaklaşımının bir çözüm olabileceği düşüncesiyle yazısını tamamlıyor.

Dosya'nın ikinci yazısı Gülbiye Yenimahalleli Yaşar'ın "Türkiye'de Kamu Hastanelerinin İdari ve Mali Dönüşümü" başlığını taşıyor. Yazar, sağlık hizmetlerinin piyasa için

değişim değerine dönüştürülmesi yoluyla metalaştırılmasına zemin hazırlayan Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımını sorguluyor.

Türkiye'de Sağlıkta Dönüşüm Programı'nın (SDP) ortaya koyduğu idari ve mali düzenlemelerinin, sağlık hizmetlerinin piyasalaştırılıp metalaştırılmasına süreci ile uyumunu ele alıyor. Hastane hizmetlerinin söz konusu süreç için önemli bir sermaye alanı olduğu vurgusuyla, Türkiye'deki kamu hastanelerindeki dönüşüm sürecinin Dünya'daki genel eğilimin tarihsel ve dönemsel ortaklıkları yanında özgünlüklerini de ortaya koymaya çalışıyor.

Dosyanın üçüncü yazısı bir söyleşi: Sonay Bayramoğlu'nun dosya editörlerinden Yavuz Üçkuyu'nun hazırladığı sorulara verdiği yanıtlardan oluşan bir yazı. Sonay Bayramoğlu ile neoliberal dönemdeki kamu, kamu hizmeti, kamu yararı kavramlarındaki dönüşüm tartışılıyor. Sağlık hizmetleri de içinde olmak üzere kamu hizmetlerinde geline durum ve geleceğe yönelik eğilimler ele alınıyor.

Dosya'nın son yazısı Sabahattin Aydın, Eriş Bilaloğlu, Bayazıt İlhan, Kayıhan Pala ve Yavuz Üçkuyu'nun katılımıyla gerçekleşen "Türkiye'de Kamu Hastanelerinin Dönüşümü" başlıklı "Yuvarlak Masa" toplantısının çözümünden oluşuyor. Özellikle 2010 yılı sonrasında Türkiye'de Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP) uygulamaları ile sağlık hizmetlerinde kamu hastanelerinde ortaya çıkan nesnellikler ve sonuçları tartışmaya açıyor. Dünya'da söz konusu dönüşümlerle ilgili Türkiye'deki paralellikler, özgünlükler yanında; Osmanlı, Türkiye Cumhuriyeti'nde geçirdiği tarihsel süreçler ile 2002'de başlayan ve hala devam eden AKP iktidarının sağlık politikaları da tartışmada değerlendiriliyor.

Dosya'nın bu ilk sayısında Türkiye'deki kamu hastanelerindeki dönüşümü, birikim krizine bir yanıt olarak neoliberal dönüşüm içine yerleştirilerek, Dünya'daki benzer süreçlerle ilgili ortaklıkları, özgünlüklerini en genel düzeyde ele almaya çalışan yazıların yayımı hedeflenmiştir. Dosyanın sonraki sayısında konu, kamu hastanelerindeki dönüşümün örgütlenme, yabancılaşma, sınıfsal farklılaşma, eğitim, ücret politikaları, istihdam politikaları, çalışan sağlığı, mekan üretimi, rıza üretimi gibi alanlardaki görünümü ile ele alınmaya çalışılacaktır.

Dosyada yer alan yazıların, Türkiye'de kamu hastanelerinin dönüşümü konusunda dergi okurlarına yol gösterici olması yanında, yeni çalışma ve araştırmalar için heves yaratması ve daha iyi bir Dünya için emek mücadelesine katkıda bulunması dilekleriyle keyifli okumalar diyoruz.